

Oredništvo i uprava
ZAGREB, MASARYKOVA 28a
Telefon 67-80
Oredništvo i uprava
za Slovenijo in slovenski del
Julijanske Krajine
LJUBLJANA, Erjavčeva 4a

ISTRA

STJEPAN RADIĆ U ISTRI

I Brat Radić, čiji rođendan 11. lipnja slavi narod diljem hrvatskih zemalja, slave godine sve svečanije, često su se u svom javnom radu i publicističkom djelovanju bavili Istrom. Ante Radić u svojim člancima u »Domu« na dvadesetak mjeseta pisao je kraće i podulje članke o Istri. Tako već u prvom godištu »Doma« nalazimo na str. 7, 31, 79, 111 i 191 prikaze o životu hrvatskoga naroda u Istri. Ni u kasnijim godištima »Doma« nigdje ne propušta donjeti ma kakvu vijest koja se odnosi na naš narod tamo. Piše o »Istarskoj vinarskoj zadruzi«, o »Istarskoj posuđilnici u Puli«, o školama u Istri, o Istri pred 200 godinu, o »starim« i »mladim u Istri, o istarskom Sokolu, o seljaku u Istri, o Istri i irententi i t. d.

Stjepan Radić pak, taj veliki pučki tribun, koji je poznavao svaki kucaj srca hrvatskoga seljačkog naroda pošao je i dalje. Na svom apostolskom putu zalazeći u svaku seljačku kolibu, svrnuo je — sasvim razumljivo — i u Istru.

To je bilo godine 1904.

U knjizi »Uspomene i sjećanja na vodju i učitelja« opisao je prof. Franjo Novljani taj pohod Stjepana Radića Istri.

Jednoga vrućeg ljetnog dana godine 1904 piše prof. Novljani — oko 11 sati prije podne dočekah ga na stanicu Lupoglavl. Bio sam onda kao djak bećkog sveučilišta kod kuće no praznicima. Javna skupština bila je zakazana za dva sata poslije podne na Boljnjem polju, cestom dva sata hoda. Općinskom tajniku Josipu Vidošiću bio se radio sin, pa je živo želio da mu na krstite dodje Stjepan Radić. To mu saopćih, a on odmah i veselo prihvati. Stoga ne krenusmo cestom nego podjedno prijekim putem ravno u Boljun.

Istarski su putevi kameniti i naporni. Trebalo se spustiti u kotlinu, a onda ići uzbrdo. Doskora se pokajah, što sam mloga gosta poveo tim putem. On je rodjen i odrastao u ravnici, gdje kamenja nema, pa mu je bilo teško verati se Krasom. Strašno mu je smetala krajkovidnost: bio je tako slaboga vida, da nije vido kamenja pod nogama, pa mu se nije mogao ugibati, nego se je svaki čas spoticao. Pobojah se da nećemo moći stići k cilju. Vratiti se na cestu bilo je teško, stoga ga uzeh pod ruku, pa mu kazivah, kako treba da stupa, upozorih ga na svaki kamen koji mu bijaše na putu. Ta muka, još na onoj žezzi, trajala je jedan puni sat.

Na krstikama bilo je vrlo veselo. Stjepan Radić vodio je glavnu riječ i zabavljao čitavo društvo. Sve što je govorio bilo je poučavanje prisutnih, ali toga nitko nije opazio nego su svi mislili da ih zabavljaju. Izrekao je više zdravica. Ona krasnom spolu bila je ne samo iznenadnje nego i neka nova objava. Govorio je o odnošaju muža prema ženi, pa tražio iskrenost, poštenje i ravnnopravnost muža i žene.

Svoje misli potkrepljivao je primjerima iz života. Pobudio je neopisivo oduševljenje, a naročito su prisutne žene i devojke bile izvan sebe od zanosa...

Sve nas je bio osvojio — piše dalje prof. Novljani — tako da je čitavo društvo bilo vrlo veselo i oduševljeno, a k tomu jednoga duha. Teško nam bijaše na vanrednu radost prekinuti, ali moralni smo, da narod na nas ne čeka. Imali smo opet pol sata hoda po strašnom strmom i kamenitom putu.

Skupština je bila na velikoj livadi. U sredini bila je velika govornica, a oko nje nekoliko provizornih klupa od dasaka. Ljudi je oko govornice bilo oko pet stotina, ali oko ograda ih je stajalo možda dvaput toliko.

Stjepan Radić naglasio je u svome govoru to, kako seljaci moraju vodjenje narodnih poslova uzeti sami u svoje ruke...

Iza Radića javio se je za riječ jedan seljak, koji je kazao, da je govornik vrlo lijepo govorio, ali da se s njime ne slaže u svemu, ali uza sve to da mu je i on, a i čitav ovaj narod zahvalan što je iz Zagreba došao u Istru, jer do sada su samo Istrani išli u Zagreb, a iz Zagreba u Istru nitko nije dolazio.

Iza skupštine pozvali smo narodne pravake da dodiju na sastanak bivšem načelniku Jakovu Buretiću, na čijoj smo livadi održali skupštinu i koji je mnogo radio za organizaciju čitave skupštine. On je stolove u obliku potkove tako da je bilo mesta za preko pedeset ljudi.

Radić je sjeo u sredini na čelo stola, a do njega mjesna inteligencija, pa redom seljaci pravci. Pretsjedavao je načelnik seljak Tomo Ilijasić. Budući da nijesam mogao govoriti na javnoj skupštini, jer bi se bila odviše otegla dobio sam sada prvi riječ.

Iza toga dignuo se Radić i govorio o

ITALIJA UŠLA U RAT

Kako je Mussolini proglašio stupanje Italije u rat protiv Francuske i Engleske

Italija je ušla u rat. Ono što se u posljednje vrijeme gotovo svakoga dana navještalo, što se općenito očekivalo — uslijedilo je u ponedjeljak 10. VI.: Italija je na usta fašističkoga vodje i predsjednika vlade Mussolinija objavila Talijanima i svijetu, da je nastupio čas, kad prekida sa svojom nezaračenošću i kad se oružjem u ruci pridružuje Hitlerovoj Njemačkoj, da se izvođi ona prava na Mediteranu, koja označuje svojom životnom potrebom.

Stupanjem Italije u rat područje zahvaćeno ratnim plamenom proširuje se time na južnu Evropu i na Mediteran, a možda će se — vidjet će se to — proširiti i na šire područje, s obzirom na to, da Italija i Saveznici imaju svoje posjede i u Sjevernoj Africi, na Crvenom moru, a i na istočnom Mediteranu, u kojem mogu biti tangirani pored egipatskih još i turski interes (zavisi to od njihova shvaćanja i ocjene) premda su i jedna i druga država dobile u riječima Ducea, kao i Švicarska, Jugoslavija i Grčka, garanciju, da ih Italija ne namjerava uvući u borbu. Medutim s obzirom na sam položaj i i zbog okolnosti, da se dogadjaji i onako razvijaju velikom brzinom, nije potrebno praviti nikakve prognoze jer činjenice, kako se redaju jedna za drugom najbolje i najsigurnije određuju nove situacije. Zato je najbolje ostavljajući po strani prognoze i komentare ostati kod činjenica, koje ćemo u kratko registrirati, da dobijemo preglednu sliku o tome, kako su posljednjih dana tekli dogadjaji, i da možda na temelju toga lakše pratimo tok daljinjih dogadjaja.

Kardinalna činjenica u toku posljednjih dana je govor predsjednika talijanske vlade Mussolinija, što ga je u ponedjeljak u 6 sati popodne održao s balkona palače Venezia sakupljenomu mnoštvu, kojim je govorom objavio stupanje Italije u rat protiv Saveznika.

GOVOR MUSSOLINIJA

Mussolini je rekao:

»Bore, vojnici, kopnenih, pomorskih i zračnih snaga! Crne košulje revolucije, muževi i žene cijele Italije, talijanskog imperija i Albanije, čujte! Čas koji je sudbina odredila, kucnuo je za našu otadžbinu. To je čas velikih i neopozivih odluka. Objava rata već je predana poklisarima Velike Britanije i Francuske.

Mi ulazimo u rat protiv plutokratskih i reakcionarnih demokracija zapada, koje su sprječavale naš napredak i čak ugrožavale egzistenciju talijanskog naroda.

Ovih nekoliko godina u najnovijoj historiji potvrđuju, da su se one služile obećanjima, prevarama i ucjenama, pa čak i nedostojnim sankcijama, kojima je Liga Naroda provela opsadu Italije prisilivši na ovu akciju 52 države.

Naša savjest je potpuno mirna. Nam je čitav svijet svjedok, da je Italija sve učinila da se sprječi oluja, koja sad bjesni u svijetu, ali sve je bilo užadno.

Da se htjelo, moglo se to izbjegići. Dovoljno je bilo udovoljiti potrebama svih onih, koji nisu povlašteni, priznati da se neke situacije ne mogu vječno održavati.

seljaštvo. Govor mu je bio mnogo tiši nego na skupštini, a glas u neku ruku nježniji i mehaniji od prilike kao ono na krstilku ma. Odmah je osvojio sve prisutne tako da ih je obuhvatio jedan duh.

Na tom sastanku dogodilo se nešto vrlo zanimljivo. Domaćina Buretić je za vrijeme moga govora stao donositi na stol vino. Za vrijeme Radićeve govora već su po svim stolovima bile čaše i dovoljno vina. Međutim ljudi su kao zanijemili, pa se nitko nije vina ni dotaknuo, premda smo svi u ono ljetno popodne bili žedni, a Istranin rado pojpe čašicu dobrog vina.

Iza Radića govorilo je još nekoliko govnika, gospode i seljaka, a čitavo to vrijeme vino je ostalo netaknuto, čaše prazne. To je trajalo jedan sat. Kad su se izredali govornici onda je Radić veselo rekao: »Sad smo svišli svoj posao, pa se možemo krijeti i poveseliti. Na to mu natočimo čašu, pa nastade sveopće veselo kucanje s našim učiteljem Stjepanom Radićem, koji je naš srca i naše duše potpuno osvojio...«

Dovoljno je bilo ne odbiti 6. listopada Führerovu ponudu za mir, koju je on stavio poslije pobjedosno završene oružane akcije u Poljskoj.

Sad sve to pripada prošlosti. Mi smo danas odlučni da se izložimo svima opasnostima i naporima rata.

Čast, interesi i budućnost jednog velikog naroda kao što je naš, iziskuje da se sveta obećanja u cijelosti ispunje. I mi to činimo i time krećemo putem koji nam je historija odredila.

Mi se laćamo oružja da nakon što smo rjesili pitanje naših kopnenih granica, pristupimo rješenju naših pomorskih granica i tako raskinemo lance, koji sputavaju slobodu našega mora.

Narod od 45 milijuna duša ne može biti slobodan ako nema slobodan pristup na Oceane. Ova gigantska borba, u koju ulazimo, nije ništa drugo nego jedna faza u logičnom razvoju naše revolucije. U ovoj borbi siromašni narodi ustaju protiv onih, koji su htjeli druge izglađnjivati, i koji drže sva bogatstva i blaga svijeta.

Ovo je borba mladih i zdravih naroda, koji se množe protiv sterilnih, načina, koji idu ka svome zalasku. Ovo je borba između dviju vjera, između dviju ideja.

Sada kad je kocka bačena, ja svečano izjavljujem, da Italija ne namjerava uvući u borbu druge narode a osobito susjedne.

Neka Švicarska, Jugoslavija, Grčka, Turska i Egipat uzmu do znanja ove riječi, od njih ovisi i samo od njih, da li će se te rijeći tako potvrditi ili neće.

Ja sam za vrijeme boravka u Berlinu kazao, da kad imam jednog prijatelja, treba s njim do kraja ići. Tako mi ide mo sa savezničkom Njemačkom, sa njezinim narodom i sa njezinom pobedonosnom vojskom.

U predvečerje ovog historijskog dogadjaja neka naše misli budu upućene Njegovom Veličanstvu Kralju i Caru koji je sada kao i uvek bio vjeran tumač potreba i interesa domovine. Naši pogledi neka budu upućeni takodje vodjama savezničke i prijateljske Njemačke.

Proljetarska i fašistička Italija evo po treći put je na oružju jaka i kompaktna, kao nikad do sada. Lozinka je samo jedna i kategorična, obavezna za svakoga, koja već odjekuje od Alpa do Indijskog Oceana i usadjuje se u sva naša srca. Treba da pobijedimo i pobijedit ćemo!

Tako ćemo postaviti jedan dug period pravednog mira za Italiju, Evropu i cijeli svijet. Talijanski narode, podigni oružje i pokaži svoju odvažnost, junastrovo i izdržljivost!«

Mussolinijev govor potrajan je 15 i pol minuta. Nakon što je Mussolini svršio, mnoštvo svijeta priredilo je Duceu velike ovacije na koje su se nadovezale manifestacije. Mase su otišle pred kraljevski dvor, gdje su aklamirale kralja, koji se nekoliko puta pojavit na balkonu, zahvaljujući na ovacijama.

Sat i pol prije Mussolinijeva govora grof Ciano je primio francuskog ambasadora i izjavio mu slijedeće:

Opazio sam da on ima neobično jako djelovanje na sve ljude okupljene u uskom krugu. Tome nije uzrok samo njegova riječ, nego i neka tajna duševna snaga kojom ljudi osvaja.

Na noćitu je ostao kod Buretića. Tako smo imali, kad se ljudi razdjelo, dosta vremena da razgovaramo. Mnogo se je zanimalo za istarske prilike. Sve sam mu morao ispričati. Napose je htio znati imena ljudi, koji se u javnom radu ističu. Kad sam mu spomenut Frana Flega iz Buzeta, koji je bio seljak pa postao narodni zastupnik na istarskom zemaljskom saboru, bio je veoma razveseljen, pa mi reče da će ga sutradan posjetiti u Buzetu.

Drugog dana rano ujutro odprati ga pješice na kolodvor. Tu se srdično oprostimo, a onda se vratih kući pun novih misli i pun uvjerenja, da je velik čovjek polohio Istru, velik već na početku svoga djelovanja, a odonda je neprastano rasao, pa postao najveći čovjek od svih što se je ikada u hrvatskom narodu rodio...

Narod, koji se odreće ma i jedne stopce krviju i znojem otaca svojih natopljene zemlje nije dostojan da se nazivlje narodom

Nj. Veličanstvo Kralj i Imperator proglašio je da se Italija smatra u ratu s Francuskom od sutra, 11. lipnja.

Cetvrt sata kasnije grof Ciano je primio engleskoga ambasadora i dao mu sličnu izjavu u pogledu Velike Britanije.

ZADOVOLJSTVO U NJEMAČKOJ

U Njemačkoj je odluka Italije o stupanju u rat izazvala veliko zadovoljstvo. Kancelar Hitler uputio je talijanskom Suverenu pozdravni brzojav, u kome veli, da je Providnost htjela da su Italija i Njemačka protiv svojih vlastitih namjera prisiljene braniti slobodu i budućnost svojih naroda u borbi protiv Francuske i Velike Britanije. Hitler veli na koncu, da je čvrsto uvjeren, da će snaga Italije i Njemačke održati pobjedu nad neprijateljima i da će životna prava obih naroda, t. j. njemačkoga i talijanskoga biti osigurana za sva vremena.

Kancelar Hitler uputio je i Mussoliniju brzojav, u kome veli, da Nijemci i Talijani, koji su ideološki na temelju dviju revolucija kao i političkim ugovorima natjecajno povezani, stoje sada rame uz rame.

DOJAM U FRANCUSKOJ I ENGLESKOJ

Dojam, što ga je talijanska odluka izazvala u Francuskoj karakterizira govor predsjednika vlade Reynauda, koji je obraćajući se preko radija Francuzima medju ostalim rekao:

»Iskušenja, koja nas čekaju teška su, ali mi smo na njih spremni. Ne ćemo pognuti glave. U ovom času okrvavljena srca Francuska je ustala na noge i bori se za nezavisnost kako svoju tako i svih ostalih naroda. I baš, eto, taj čas Mussolini je izabrao da nam objavi rat. Što se tiče Francuske ona nema šta da kaže. Svet, koji nas promatra, imat će da prosudjuje. Vi vrlo dobro znate kakve smo sve napore činili i koliko je bilo naše strpljenje prema talijanskoj vladu. Svi dobro znate, da sam ja više puta javno izjavio, nakon izjava mojih predhodnika, da između Italije i nas nema problema koji se ne bi mogao riješiti putem miroljubivih pregovora. Najveći autoriteti svijeta Sveti Otac Papa i predsjednik Roosevelt u nekoliko navrata pokušali su da sprječe ovaj rat, koji osim svega znači i prkos kršćanskoj ideologiji, kao i osjećajima solidarnosti čovječanstva. Sve je to bilo užalud. Mussolini je odlučio da se krv ima proliti i poteći. Kakav je izgovor za objavu rata? Kada je danas u 16.30 sati naš poklisa u Rimu postavio to pitanje grofu Cianu, ovaj mu je odgovorio, da Mussolini samo vrši obvezu koje ima prema Hitleru. Ista objava rata upućena

25 godina je prošlo

MATKO MANDIĆ

od dana, kada je u Trstu, zauvijek zaključio oči prvi i najborbeniji član istarskog trolista, Matko Mandić.

Bilo je to 13. maja 1915. u jeku svjetskoga rata, tek nekoliko dana prije ulaska Italije u rat.

»Zalim što sada umirem, a da ne ču vjetri sudbinu moga miloga naroda u Istri« govorio je, a kad su mu se dan prije smrti našli okupljeni oko uzglavlja nečaci i rodina, reče im glasom duboko tronutim:

»Siromah sam se rodio, kao siromah sam živio i kao siromah umirem, tako da vam ništa ne ostavljam. Jedno me jako zabrinjuje, što će biti od Istre. Molim vas zato i zaklinjem: svome se narodu ne otidite nikada, ni pod kojim prilikama...«

Malo iz toga, u 8 i po sati uveče izdahnuo je svoju plemenitu dušu.

Sva je hrvatska i slovenska javnost bila potresena tim velikim i nenadoknadivim gubitkom.

»Naša Sloga« napisala je medju ostalim: »Iza smrti velikog biskupa Dobrile, teško da je smrt pokosila dragocjeniji život od našega Mandića...« a

»Slovenski Narod« kaže: »S profesorom Mandićem legao je u grob jedan od najidealnijih, najnesebičnijih, najpožrtvovnijih i najradinijih rodoljuba.

Zagrebačke »Novosti« pisale su: »Tužna vijest razaloštit će sav hrvatski narod, jer je izgubio rodoljuba, kakvih je malo u prvim njegovim redovima...« U istom su smislu pisali i »Obzor« i »Hrvatska«, koja je u posljednje vrijeme bila došla u nehotičnu suprotnost s njegovim naziranjem, a posvetili su mu svoje stupce i svi ostali hrvatski, slovenski, te česki listovi.

Matko Mandić bio je zaista velik muž, rodoljub i borac kakovih se malo nadje. Tvrdo je iz kremena isklesan. Udarci su ga boljeli, ali ga srušili nijesu nikada. Stajao je kao stoljetan hrast u buri, koja ga nije mogla skršiti. I baš radi svoje odlučnosti i žestine kad se radilo o zaštiti narodnih pravica bio je bjesomučno napadan od narodnih protivnika. Ali im ni on nije ostao dužan. Upuštao se u borbu sa svinom, koji je radio o glavi naroda njegovog, sjedio on na biskupskoj stolici ili u palaci kraljevskog namjesnika. I nije biraо riječi. Kada je za izbora 1891 kraljevski namjesnik Rinaldić zadao svoju riječ, da će izbori biti slobodni i da se našima neće ništa zlo dogoditi a kasnije poduzeo sve da se naše odvratiti iz izbora, Mandić daje izjavu u kojoj kaže: »Tako čvrsto i odlučno riječi, zadatoj mi od g. c. kr. namjensika morao sam vjerovati; a da sam i u snu mogao predviđati, da će doći do razbojničkog napadaju na naše mirno prolazeće fiducijske u glasovitom Višnjiju, upozorio bih bio ne samo fiducijsare nego i sve njihove prijatelje, da se dobro priprave i oboružaju protiv lupeža i razbojnika...«

U tim je riječima sav Mandić: otoren, jasan i neustrašiv!

Ali ni crkvenim poglavarama nije pratio, iako je i sam bio svećenik, ako su radili protiv interesa hrvatskoga naroda. Kad se porečko-puljski biskup Flapp postavio na stranu naših protivnika, Mandić je podigao dobačenu rukavicu i protiv biskupa poveo najbezobzirniju vatru. Biskup ga je tužio sudu, ali sve to nije ni na čas smelo požrtvovan i neustrašivog borca...

Koliko je proti narodnim neprijateljima bio neumoljiv i žestok, toliko je za naš puk bio dobar i blag. Gdje bi se god on u Trstu pojario medju našim narodom, na zavabi, na priredbi, na sastanku, zboru ili veselici, sve je hrilo za njim: gospod profesor, gospod profesor! A on je za svakog imao dobru riječ i nikada nije ni govorom ni kretnjom pokazao nikakve razlike, stajao pred njim kakav odličnik ili radnik iz najsironašnijih pučkih slojeva.

»Velik, požrtvovan i skroman narodni radnik, tako ga je u jednom svom pismu okarakterizao Dr. Trinajstić.

I bio je pošto skroman. Kada je svršio bogosloviju, pošao je na sveučilište u Pragu i postao profesor. Nastupio je svoje prvo mjesto u Zagrebu na gimnaziji, ali je na poziv naroda ostavio sve: i lijepu budućnost i eventualnu bogatu poziciju. Na poziv iz Trsta da preuzme uredništvo »Naše Slo-

VIJESTI IZ KODNOG KRAJA

BLAGOSLOVITEV NOVEGA POKOPALIŠČA V IDRIJI

Idrija, junija 1940 (***). V nedeljo je idrijski dekan Carlet blagoslovil novo pokopališče in ga izročil svojemu namenu. S tem je bila združena primerna svečanost, pri kateri je sodeloval domači cerkveni zbor, udeležili pa so se tudi zastopniki vseh oblasti našega mesta in velika množica meščanov. Nova pokopališčna cerkev je posvečena Materi božji.

Prvi, ki je našel zadnji počitek na novem pokopališču je rudar Koler Matevž, cerkovnik pri sv. Antonu, ki je umrl po kratki bolezni 2. junija in bil pokopan 4. junija.

Poteklo je več ko leto dni, odkar je bilo dograđeno v Idriji novo pokopališče

nad nekdanjim Likarčnim mlinom pod Zagodovim vrhom.

Po stari navadi so dosedaj pri nas umrle nosili na pokopališče; ker pa je novo oddaljeno od mesta skoraj pol ure, je uprava rudnika nabavila mrljški voz in konje in bodo odslej mrljčice vozili, čeprav ta novost, ki je že od davna uvedena po drugih mestih, nič kaj ne prija Idriječanom in se bodo moralni nanjo šele privaditi. Da se je ta, sicer najlepši in najčastnejši način pokopa pri nas toliko časa držal je gotovo vzrok v tem, da je le glavn del mesta v kotlini, večina hiš pa leži v bregu, odkjer je bil tako ali tako potreben prenos do ceste.

OPATIJA – ISTARSKI RUŽIČNJAK

Opatija — Poznato je, da je Opatija kraj, ki ima jednu od najbljažih klima u Evropi. Zato je i postala svjetskim kopalijem i stjecištem gospodskoga svijeta iz svih sjevernih evropskih država. Čitava opatijska okolina počevši od Kantide pa sve do Mošćenica nalik je na jedan perivoj s bujnom južnjačkom vegetacijom.

Prirodan položaj i prirodne ljepote liburnijske obale bogato su iskorišćene. Ima još jedno područje na kom bi se Liburnija mogla pročuti, a koje do sada još nije iskorišćeno. To je cvjećarstvo. Podneblje u Liburniji naročito je pogodno za gajenje svake vrsti cvijeća, koje bi se moglo unovčiti, a osim toga dalo bi i cijelom kraju posebnu draž.

U ostaloj se Italiji cvjećarstvo mnogo gaji, te sačinjava lijep prihod. Računa se da se iz Italije izađe u inozemstvo svake godine za 100 milijuna lira cvijeća. Pokrajine u kojima se gaji cvijeće uglavnom su daleko od sjevernih tržišta. Najbolje je tržiste Francuska i Njemačka, pa Švicarska, Velika Britanija i Belgija, no za njima ništa ne zaostaju ni Jugoslavija i Madžarska, koje same uvoze svake godine do 5 tisuća kvintala cvijeća iz Italije.

Liburnijska rivijera je kao stvorena zato da gaji cvijeće i da njime opskrbuje bivšu Austriju, Madžarsku i Jugoslaviju. Gorica pokrajina koja se također mnogo bavi cvjetarstvom zabilježila je osjetljiv porast izvoza cvijeća. Iako

liburnijska zemlja nije možda tako podesna kao što je na pr. zemlja u drugim talijanskim pokrajinama, blago podneblje nadoknadije sve nedostatke plodnosti zemlje, nema cvijeta koji se ovjene bi najbolje razvio, u svoj svojoj bujnosti i ljepoti. Nadvojvoda Josip gajio je svojedobno na Rijeci u svom perivoju na jednom hektaru zemlje kulturu ruža. Najlepši egzemplari razvijali su se tu kad malo gdje. Isto tako bilo je i u vrtu Vile Alma u Opatiji, koja je bila pravi ružičnjak, i to ne u stakleniku nego na otvorenom, sa nekoliko hiljada komada najlepših ruža. Na Rijeci je samoj jedan seljak, koji se je bavio cvjećarstvom otpremao svakog dana u Zagreb i Budimpeštu jedna kola cvijeća. Druge neke cvjetarne slale su otpriklike 4 kvintala cvijeća dnevno u Prag, Beč, Berlin i Budimpeštu. Početkom rata taj je izvoz cvijeća iz Liburnije, uglavnom Rijeke i Opatije, sasvim prestao. A bio je dosta jak i iznosio je do 15 kvintala dnevno.

Ima još i danas u Liburniji ljudi, koji se zanose mišlju da cijeli onaj kraj pretvore u veliki ružičnjak, koji bi pola sjeverne Evrope opskrbljivao cvijećem. Svi su predviđeti tu. Poteškoća je tek u teškim prilikama u kojima se danas Europa nalazi. Krvari iz stotina rana, grči se u mukama, ratujući na svim poljima, pa joj čini se nije stalo do cvijeća i ruža.

Čekat ćemo dakle bolja vremena, pa da i Opatija opet procvate i zamiriše i pretvori se u divan ružičnjak.

NOVA MAŠA V IDRIJI

Idrija, junija 1940. — (***). — Idrija je u zadnjem desetletju dala že lepo število novomašnikov, ki so doma ali drugod svečano darovali prvo mašo. Naše skromno mesto, ki je dalo svoj čas, predvsem v letih delovanja znane idrijske realke, toliko predvsem rudarskih strokovnjakov, ki so se uveljavali v svetu, je u zadnjem času razmeram in potrebam primerno poslala med narod duhovnike, katerih delovanje ni nič manj koristno, nič manj važno, posvećeno molitvi in delu Bogu in narodu. Tako naj beležimo le imena novomašnikov iz zadnjih let: Močnik, Rejc, Hvala, Jereb, Kušman, Bizjak, Gnezda, katerim se je sedaj pridružil še okoličan Franc Felc, po domače Zagrebenški, iz znane in poštene kmečke družine Felcov v Čekovniku nad Belo.

Čekovnik je krasna planotica pod Hleviškimi planinami, raztegnjena od obronkov idrijskih gora nad Idrijo prav do njenega izvira pod Mrzlo rupo. Po njej se razteza močne kmetije klenih zavednih kmetov, ki so znani po svoji žilavosti in značaju utrijem v napornem delu v hribovitem terenu; na taki kmetiji ki visi prav na obronku tega prelepog gorskog kotača nad Belo, je tekla mladost našemu novomašniku. Z njim je Čekovnik dal sedaj svojega prvega duhovnika.

Kako mu je islo, najbolje ilustrira jedno njegovo pismo iz 1905. kada je trebalo prisustvovati sveslavenskom novinarskem kongresu u Pragu. Trebalo je poslati srednjem odobru za troškove 15 kruna. Nije isao, jer još ni na 13. u mjesecu nije bio dobio svoju skromnu plaču.

Vama mogu kazati kao prijatelju — piše u tom pismu Viktor Caru Eminu — a nije me sram, ako i drugi saznavaju, da se danas nalazi u mom gospodskom žepu 1 kruna, a time bih došao tek do prve postave t. j. do Miramaru...«

Tko se ne spominje burnih napadaja na hrvatsko-slovensku manjinu u istarskom saboru u Poreču. Mandić je bio najborbeniji i najodlučniji medu svojim drugovima: snagom svoga znanja, darom vanredne go-

Novomašnik je daroval novo mašo 2. junija u župni cerkvi sv. Barbare v Idriji. Za to redko svečanost so Čekovnikarji storili vse, kar je bilo v njih moč, da jo čim bolj povzdignejo. Okrasili so slavljencu vso pot skozi romantično Belo prav do Idrije, dekleta idrijske Marijine družbe pa so pohitala z delom in z lepimi venci okrasile župno cerkev, ki je izgledala res nad vse svečano. Redki slavnosti je prisostvovalo izredno mnogo ljudi iz mesta in okolice tako, da je bila cerkev nabito polna. Domači cerkveni zbor se je pod vodstvom kaplana Mazore Mirka dobro pripravil in je med opravil zelo lepo prepeval. Cerkveni govor je držal domaćin dr. France Močnik, profesor in stolni vikar v Gorici, ki je v jednem govoru podal vernikom sliko in pomen duhovnika za narod. Po cerkvenem opravilu se je pri Didiču razvila prijetna domaća proslava, katere se je udeležil širok krog sorodnikov, znancev in povabljencev, prisotni pa so bili tudi vsi cerkveni pcvci.

Novomašnik je bil imenovan za župnega upravitelja v Stražišču, malo gorski vasiči pod Črno prstjo.

Novomašniku želimo veliko uspehov na težki življenski poti, njemu v zadovoljstvo, narodu v korist!

vorničke vještine i gromornim glasom on je kao lav odbijao sve napadaje na prava svoga proganjana i zapostavljanoga naroda. Borbe u pokrajinskem saboru u Početu nerazdrživo su povezane s imenom Matka Mandića. Treba prelistati izvješča o djelovanju istarskoga sabora da se vidi što je sve uradio Matko Mandić kao zastupnik.

No sva snaga Mandićeve duševne spo-

sobnosti došla je do potpunoga izražaja istom kada je postao vodja političkoga života trščanskih i istarskih Slovenaca i Hrvata, kada je preuzeo vodstvo političkoga društva »Edinost« u Trstu.

Njegovom inicijativom i njegovom po-

STARI AUSTRIJSKI SPOMEN-STUPOVI IDU U MUZEJ

Trst, — Na dvjem glavnim trgovima u Trstu koče se još i danas spomenstupovi carevima Leopoldu I. i Karlu VI. Već su ih nekoliko puta tokom godina prenosili s jednoga mjesta na drugo, bilo je čak i namjera da ih se bací, no ujek bi komisija za umjetnost i spomenike to spriječila, zečeći sačuvati na trščanskom trgu spomenike trščanskog »settecenta«.

Ovih dana upravilo je društvo bivih boraca trščanskog načelniku pitanje, što rade zapravo još na trščanskim trgovima spomenici austrijskim carevima. Mogao bi netko možda i pomisliti, da oni u Trstu imaju i danas neko političko značenje, pa traže da se spomenici otpremi u muzej, što će vjerojatno biti konačno i učinjeno.

SADIO JE DUHAN

Poreč — Ivan Šegon pokojnoga Antuna, koji radi na polovinu na Vergottinovoj stanciji u Maju, došao je do zaključka da je monopolski duhan preskup, a ni kvalitetno da nije mnogo vrijedan. Odlučio je stoga da duhan za svoju potrebu, a eventualno i za potrebe kog svog znanca i dobrog prijatelja sam sad. I zasadio ga je i lijepo mu je uspijevao, pa je narezao lišća za blizu 20 kilova. Lišće je posušio i sakrio u jedan stog kukuruzovine nedaleko svoje kuće. Netko je to medjutim dojavio financima, koji su došli prevrnuli kopu »jarike« i zaplijenili duhan. Šegon se je opravdavao, da nije njegov duhan, nego da mu ga je netko podmetnuo htijuci mu podvaliti, no vlasti mu nijesu povjerovale. Tužen je i osudjen na 45 dana zatvora i 1250 lira globe, a uz to i na plaćanje svih sudskih troškova. Nije mu pomogla ni žalba na rječku apelaciju. Skup je dakle platiti taj duhan, koji osim toga nije ni pušio.

PRIJAVA METALNIH OGRADA

Rijeka — Prijava metalnih ograda ima se izvršiti u općini najkasnije do 22. o. m. Tiskanice za ispunjenje prijava mogu se dobiti u općinskom uredu.

ZENSKI KONDUKTORI NA TRAMVAJIMA

Trst, junija 1940. — Te dni so se pojavile na tržaškem tramvaju prve ženske sprevodnice. Na podlagi civilne mobilizacije so bile nekateri ženske sprevete v tramvajsko službo. Pod nadzorstvom urednikov, so se te dni začele vaditi v prodaji voznih listkov.

POBEGNILA OD DOMA

Idrija, junija 1940. — Od doma je neznano kam odšla 18 letna Marica Vončinova, hči rudara. Sumijo, da je pobegnila z nekocirkuško družino, ki se je pred dnevi nudila, v našem mestu. Doseganja poizvedovanja za njo so bila brezuspešna, vendar domaći upajo, da se bo končno le vrnila domov. (***)

SKUPA ŠALA

Sv. Juraj kod Knežaka. — T. Zadel i G. Žužek živele su same u kući. Jedne noći o 3 sata ujutro začuju strašno udaranje na kuhinji vratima. Zadelica kao odvražnja ode da vidi tko je to.

ITALIJA UŠLA U RAT

(Nastavak s 1. strane)

sljednjem stoljeću Italiju su opetovano podupirali Englezi i Francuzi. Francuzi vojnici, a ne talijanski, protjerali su Austrijance iz Italije, a sam Garibaldi odužio se Engleskoj riječima: »Neka bude prokleta svaka vlada, koja bi ušla u rat protiv države, koja je spasila Italiju!« Ako se desi da Njemačka ipak pobijedi, sudbina Italije bit će još i gor. Ako pobijedimo mi, onda ćemo po svojim načelima dopustiti da Italija očuva svoju nezavisnost. Treba se samo sjetiti, da su prilikom poraza kod Caporetta moralni Englez i Francuzi poslati Italiji pomoći i ako su sami bili u nezgodnom položaju, samo da bi spasili Italiju. Danas ove bojazni više nema. Sa izvjesnog stanovista ulaz Italije u rat znači, da za nas i stanovitu neposrednu korist. Italija je bila dosada jedna rupa u savezničkoj blokadi Njemačke. Kroz ovu rupu stizale su Njemačkoj velike dobave. Od većeras ova rupa je zatvorena i saveznička blokada je u velikoj mjeri postala uspješnija. Ni jedan rat nije započet sa tako malo provokacije kao ovaj sa Italijom. Italija nije imala nikakvih sporova sa Engleskom ni Francuzom. Nije bilo nikakvih zahtjeva, koji bi bili odbijeni, ni jedne stvari o kojoj mi ne bi bili htjeli diskutirati i ni jednog problema, koji mi ne bi htjeli riješiti. Čak i u kratkoj optužbi, koju je jučer na večer iznio Mussolini, nije spomenuo ni jedan razlog za ulaz Italije u rat osim jednoga, što su saveznici bogatiji od Italije.«

Samo britansko ministarstvo informacija saopćilo je na vijest o predaji talijanske objave da su priprave Savezničkih vlasti, obzirom na Italiju završene i da će obje vlade znati na mač odgovoriti mačem.

KAKO JE TALIJANSKA ODLUKA PRIMLJENA U AMERICI

Kao neposredni odjek ulaska Italije u rat može se smatrati odluka kanadskoga parlamenta, koji je odobrio prijedlog, da se Italiji navisti rat. Isto tako je i vlada Nove Zelandije objavila rat Italiji, a Južna Afrika je prekinula sve veze s Italijom.

Što se tiče Sjedinjenih država njeno je stanovište odredio predsjednik Roosevelt svojim govorom u Charlestonsville, što ga je održao u noći između ponedjeljka i utorka po našem vremenu).

Roosevelt se najprije osvrnuo na pregovore, što ih je vodio s Mussolinijem. Ti su pregovori počeli još pred tri mjeseca, kad je Roosevelt uputio prvu poruku šefu talijanske vlade, sa željom, da se Italija suzdrži od sudjelovanja u sadanjem ratu.

Predsjednik Roosevelt sa žalošću konstatira, da se Italija oglušila na sve njegove poruke i da je šef talijanske vlade preuzeo na sebe odgovornost za sudbonosnu odluku o ulasku Italije u rat. Italija se nije htjela osvrnuti na prava drugih naroda na sigurnost. Sa velikim uznenirenjem vlada i narodi Sjedinjenih država doznali su za odluku šefa talijanske vlade, da Italija stupa u neprijateljstvo, koja se sada vode u Evropi.

Predsjednik Roosevelt nakon toga naglašava, da se američke republike nalaze na strani onih naroda, koji liju svoju krv u borbi sa bogovima sile i mržnje. Zbog toga će Sjedinjene države pružiti sva svoja raspoloživa materijalna sredstva, da bi se pomoglo onima, koji se bore protiv sile.

Mi ćemo, rekao je Roosevelt, onima koji se odupiru sili pružiti materijalna sredstva, kojima raspolaže naš narod. Nadalje mi ćemo u isto vrijeme nastaviti sa provedbom našeg programa narodne obrane, tako da ćemo u što skoroj vrijeme raspologati s dobro opremljenim i izvežbanim vojnicima, koji će odgovarati zadaći, koja bi mogla biti stavljena na nas u slučaju izvanredne potrebe.«

NEUTRALCI I ULAZAK ITALIJE U RAT

Uz sovjetsku Rusiju, države jugoistočne Evrope i Švicarsku nalaze se izvan konflikta još Švedska, Španjolska i Portugal. Naravski je, da najveći interes vlasta za držanje država, koje su talijanski susjadi.

Što se tiče Jugoslavije, njeno je držanje beogradski dopisnik »Giornale d'Italia« i »Piccola« svojim čitateljima ovako prikazao:

»Govor predsjednika vlade Mussolinija, piše dopisnik spomenutih listova, primljen je u cijeloj Jugoslaviji s najvećim interesom, a isto tako s potpunim mirom, budući da odluke Italije nisu došle iznenada, jer se već odavno znalo što se spremi. Naročito jak utisak izvraćao je onaj pasus iz govora Mussolinija u kojem je Mussolini naglasio, da Italija ne namjerava proširiti rat na druge fronte. U beogradskim vladinim krugovima primljen je s najvećim zadovoljstvom i olakšanjem onaj dio Mussolinijeva govora, koji se tiče Jugoslavije

KDO JE IZUMIL TOTALITARNO VOJNO

General Douhet in njegova doktrina

Sedanja vojna zadobiva čim dalje bolj obliko tako zvane »totalitarne vojne, to je vojne, ki se ne vodi samo proti sovražnim oboroženim silam, ampak proti sovražnemu narodu u celosti. Od tod njeni ime. Po njenih načelih naj se vojne strahote razširi na vse sovražno ozemlje, z uničućim napadom bombnih letal na mesta in naselja, naj se moralno in materijalno stre sovražni narod. Totalitarne vojne niso izumili Nemci, kakor bi se dalo sklepati po dejstvu, da so oni prvi začeli uvajati njene metode. Duhovni oči nove vojne teorije je talijanski general Douhet. Njegova karijera je tako razgibana. Že pred svetovno vojno je kazal izredno zanimanje za letalstvo, tako da so ga imenovali »letelčega norca«. Med svetovno vojno 1914-1918 je bil dodeljen talijanskemu generalnemu štabu, kjer je imel priliku slediti od blizu vojnim operacijam proti Avstriji. Z izvajanjem teh operacija ni bil prav nič zadovoljen in kot polkovnik dodeljen armadi generala Lequia, ki je operiral v Karniji, je ostro kritiziral vrhovno vodstvo talijanske vojske. Svoje kritike je izražal v številnih spomenicah, ki jih je posiljal ministrom in raznim osebnostim v Rimu. Ena takšna kritika, ki jo je napisal v jeseni leta 1916., bi ga bila skoro stala kariero. Tedaj se je namreč mudil v vojnim ozemljem poslanec v rimski zbornici prof. Mosca, ki je prišel obiskati svojega sina v Tolmezzu. Douhet je imel priliko, da s je sestal s poslancem in mu je zaupal spomenico, v kateri je kritiziral vrhovno vodstvo vojske. Toda razmišljeni poslanec je spomenico izgubil in slučaj je nanesel, da so jo našli orožniki, ki so jo takoj poslali vrhovnemu poveljstvu. Vrhovni poveljnik general Cadorna se je — kakor poroča Giuseppe del Bianco v svoji knjigi »La guerra e il Friuli« — naravno zelo razbunil, zlasti ker je bila v spomenici izražena kritika tudi nad vodstvom vojnih operacij pri Gorici, ki so se za generala Cadorna uspešno končale z zavzetjem Gorice. Odrejena je bila preiskava tekem katere se je izkazalo, da je bila spomenica natipkana s pisalnim strojem, ki ga je rabil urad generalnega štaba XII armije v Tolmezzu, kateremu je bil Douhet dodeljen. Medtem pa je tudi poslanec Mosca javil orožnikom, da je na povratku iz Tolmezza izgubil neke listine, kar so orožniki seveda tudi tako sporočili vrhovnemu poveljništvu. Obroč preiskave o avtorju spomenice se je čim dalje boli ožil in naposlед je moral Douhet priznati, da je spomenico on sestavil. Zadeva je imela zanj tako neprijatne posledice. Moral se je zagovarjati pred vojnim sodiščem v Codroipu, ki ga je dne 15. oktobra ob sodilo na leto dni vojaske ječe. Po prestani kazni je bil Douhet upokojen, toda u januarju leta 1918 je bil po ponovni preiskavi popolnoma rehabilitiran ter po reaktivaciji dodeljen Generalnem komesarjatu za zrakoplovstvo. Kmalu po vojni je bil imenovan za generala, pa kljub te-

mu se jekmalu potem umaknil v zasebno življenje in se posvetil pisateljovanju.

General Douhet je napisal več vojnih strokovnih del, med katerimi sta najbolj pomeneni njegovi knjigi »La guerra integrale« in »La guerra nel 1919...«. Ta dva spisa sta postala priročnika nemških vojaških krogov, ki so Douhetu nadeli ime »Clausewitz zračne vojne«. Nastala je tako zvana »Douhetova doktrina« in narodno-socijalistična Nemčija je priznala Douhetu kot svojega velikega učitelja. Tudi v Rusiji je njegova doktrina vzbudila veliko zanimanje, o njej je bila napisana cela vrsta knjig in »douhetizem« je predmet posebnih študij v ruskih vojnih šolah.

Douhet meni, da odvisi uspeh v vojni od tesnega sodelovanja kopnenih, pomorskih in zračnih oboroženih sil. Dočim je na kopnem in na morju obramba jaka lahka, je v zraku silno težavna. Zato je zračni napad postal najmočnejše bojno sredstvo moderne vojne. Douhet uči, da ima zrakoplovstvo nalogo razdejati letalniča, uničiti zaloge pogonskih sredstev in tvornice sovražnika. Letalstvo ne sme traktati časa v zračnih borbah, njegova bistvena naloga je, da osredotoči vse svoje sile za napad na sovražna življenska središča. Vse kopne in pomorske vojne operacije naj podpirata letalstvo: »gospodstvo v zraku je predpogoj za izvođenje zmage«. Nadmoč v zraku — pravi Douhet — varuje državo in njeni industrije pred sovražnimi napadi in ji nudi možnost, da se vse njenje kopenske in pomorske sile vržejo proti nasprotniku, ki se bo radi tega moral boriti v najbolj neugodnih okolčinah. Bombardiranje iz zraka naj bo uvod k vsaki ofenzivi na kopnem ali na morju, kajti bombniki utiralo pot motoriziranim kolonom in zanašajo zmedo med sovražne čete in njeni zaledje. Douhet pripoveduje glavno vlogo bombnikom, dočim bi lovска letala po njegovem mnenju imela le postranske vloge. Razvoj operacij na zapadu pa je pokazal, da ta njegova tvrditev ne drži, kajti lovска letala so že v neštetih primerih odločilno posegla v borbo.

V svoji knjigi »La guerra nel 1919. (Vojna v letu 1919)« tvrdi Douhet, da predstavlja vojna ogromen napor, tako za oborožene sile kot za civilno prebivalstvo, ki je v tem naporu neločljivo povezano z bori na fronti. Gre torej za skupnost, za celo in nedeljivo, ki se kot enoten organizem bori za svoj obstoj. Iz te ugovotitve je Douhet izluščil formulo o totalitarni vojni. V svojih spisih predvideva tako zvano bliskovito vojno, ki naj bi jo odločilo letalstvo. Tisučpetsto bombnikov naj bi noč in dan obispalo z bombam in sovražne čete na pohodu bombardiralo mesta in tvornice, železniška križišča in mostove ter na ta način zlomilo moralni otpor prebivalstva. Tako bi vojna končala še predno bi se prav za prav pričela.

POLITIČKE BILJEŠKE

RUSIJA PREMA RATU

Naši listovi donijeli su prošlih dana ovu vijest iz Moskve:

Neutralni diplomatski krugovi, a i polusužbeni sovjetski krugovi, mišljenja su, da se Kremlj očito sada odlučio za intervencionističku politiku. U dobro obaviještenim krugovima je poznato, da je upravo na inicijativu samog Molotova jučer na večer moskovski radio skoro na svim jezicima saopćio ovaj zaključak Kremlja. U ovoj emisiji, danoj na

i drugih balkanskih zemalja. U tim krugovima se ističe, da jugoslavenska neutralnost ovom izjavom predsjednika talijanske vlade dobiva potvrdu, da je doista bio točan i pravilan pravac jugoslavenske politike, koji je dosledno pravljena od početka rata. Iz ovoga se može predpostaviti, tvrdi se u krugovima, koji su bliski jugoslavenskom ministarstvu vanjskih poslova, da se država Jugoslavije ne samo neće promijeniti, nego da će u ovom vremenu koje je od sigurnosne važnosti, značenje jugoslavensko-talijanskog prijateljskog pakta o prijateljstvu biti još jače afirmirano.

Što se tiče Grčke prve novinske vijesti govore, da je izjava da Italija nema namjere napasti Grčku primljena s velikim interesom u grčkoj javnosti. »Mi se nadamo da će Mussolini održati svoje obećanje«, izjavila je jedna mjerodavna ličnost.

U službenim krugovima u Bukureštu govori se, da sada sve ovisi od držanja Turske i Grčke, te se ozbiljno nadaju, da će Rumunjska izbjegći uplitjanje u neprijateljstvo.

U Budimpešti su priredjene velike manifestacije na vijest o ulasku Italije u rat, te se izjavljuje, da će se u slučaju dovanja

koje bi pustolovine mogle staviti u pitanje integritet koje od balkanskih država.«

MUSSOLINI VRHOVNI ZAPOVJEDNIK TALIJANSKIH ORUŽANIH SNAGA

Talijanski car i kralj uputio je iz zone ratnih operacija proglaš vojnicima svih oružanih snaga Italije, u kojem poziva vojsku i narod, da zajednički s Njemačkom izdrže sve napore a kao vrhovnoga zapovjednika svih oružanih snaga imenuje vodju fašizma i maršala imperija Mussolinija. Mussolini kaže vrhovni zapovjednik ima svoj glavni generalštab kojemu je na čelu maršal Badoglio. Talijanska je vojska podijeljena u tri grupe, od kojih prvom zapovijeda princ Umberto, drugom maršal Graziani, a trećem maršal De Bono.

NOVA DUŽNOST MINISTRA MUTIA

Kako je poznato sekretar fašističke stranke Muti razriješen je privremeno svoje dužnosti, te se vraća avijaciji, kojoj je kao viši časnik i prije pripadao. Njega će zamjenjivati Pietro Capoferri. Francuski listovi izvješćuju da je Mutiu povjeren zapovjedništvo novoga zabora padobranaca, koji su i Talijani osnovali po njemačkom uzoru.

ALBANSKI POKLON GROFU CIANU

Dne 22. svibnja, za vrijeme svoga posjeta općini Drača, načelnik Hilmet Mece poklonio je — kako javljaju talijanski listovi — grofu Galeazzo Cianu jednu starinsku kavkasku sablju, koju su Albanci, boreći se pod turskom zastavom protiv Rusa, u prvoj polovici sedamnaestog stoljeća, oteli neprijatelju. Sablja nosi ime svoga tvorca Mustafe, imena vlasnika Alija, i godinu izradbe koja odgovara godini 1182. kršćanske ere. Osim toga grof Ciano dobio je na dar dvije starinske pištolje albanske izradbe koje potječu iz sedamnaestog stoljeća. U govoru, kojim je talijanskom ministru vanjskih poslova predao oružje načelnik je naglasio, da su mladi Albanci spremni da se žrtvuju za veličinu rimske domovine kad to Duce zaželi. Grof Ciano bio je neobično obradovan poklonom, izjavljujući da ga prima kao simbol.

NOVA TALIJANSKA RATNA SREDSTVA

Kako javljaju iz Rima, predsjednik vlade Mussolini primio je predsjednika jedne talijanske metalurgijske industrije Manzolinija, koji ga je izvjestio o pronalasku nekih novih ratnih sredstava. Mussolini je sa interesom pregledao te pronalasku i izrazio svoje zadovoljstvo Manzoliniju.

MALI ISTRANIN BR. 9—10

Izšao je br. 9 i 10 »Mali Istranin«, tog jednog omladinskog lista, koji se sasvim posvetio odgojjanju emigrantske a i druge ovdješnje hrvatske mladeži u ljubavi do Istre. Ovim dvobrojem (svibanj-lipanj) navršava »Mali Istranin« jedanaest godinu izlaženja u Zagrebu, a trideset i peti put svoja opštanka uopće. Sadržaj je ovog dvobroja slijedeći: Zadnji dan obuk (priča malog Alzačanina, koji opisuje kako je izvijestio o provali francuskih pokrajinu Alzacijsku, staru francusku učitelj napuštao školu i posljednji put putovanje u francuskom jeziku, da predstavlja novo nadošlo Prusu, koji će odgajati male Francuse u njemačkom jeziku). Priča je veoma dirljiva, a napisao ju je znameniti francuski pisac Alfonis Daudet. Slijedi priča Na osamljenom otoku, u kojoj je prikazana blagodat velikih izumova Nikole Tesle, zatim Opća povijest od Anatola France-a, pa Novinari, duhovita i vesela kozerija o »novinarskim patkama«. Zanimljive su pustolovine obljubljenih junaka majmuna Kloka i dječaka Jožića, koji su se ovaj put našli u Londonu i doživjeli nadasne interesarne pustolovine s Chamberlainovim kisobrom.

U Djecim novinama prikazan je djeci razumljivim jezikom tok događaja u Evropi u posljednjoj školskoj godini, to jest od upada Nijemaca u Poljsku do najnovijih bora u Francuskoj.

Šime Vučić javio se dvjem duhovitim pjesnicima Zlatkov kaputib i Dušanom Đurićem Pajo, a Gabrijel Cvitan pjesma San male Pavle i Janko Nevaljanki i knjiga. Slijedi zatim šaljivi strip Kako je dobra strina Stanje pripratila gavranu na Jurićev kutilic i bogate rubrike Priroda, Zdravlje, Iz stranih zemalja, Razno, Pitalice, Mala pošta, Zagonečke i odgonečke, Skrivačice i t. d.

»Mali Istranin« izlazi jedanput mjesечно za vrijeme školske godine, lijepo uređen i bogato ilustriran, te je najpoznejši štampan za svaku emigrantsku dijelu, a i za svakog odraslog, koji želi da jednostavno i lako shvatljivim jezikom pročita sve što se na raznim područjima ljudskoga stvaranja događa. Bogate rubrike Tehnika, Filatelija, Gospodarstvo, Iz stranih zemalja, Priroda, Zvezdoznanstvo, pružaju už interesante pjesme i priповijesti raznoliko i nadasne zanimljivo štivo.

Priplatna na »Mali Istranin« iznosi 12.—dinara godišnje. Uredništvo i uprava nalaze se u Kraljici ulici br. 12. Zagreb.

Ne bi smjelo biti emigranta, koji ne bi naš jedini omladinski list držao.

VIJESTI IZ DOMOVINE

Odkritje spomenika Radgonskim žrtvam

Gornja Radgona. — Dne 2. junija se je vršila s skromno slovesnostjo pomembna narodna svečanost otkritja spomenika radgonskim žrtvam in Mistrovim borcem. Za spomenik je s prostovoljnimi darovi prospelovala vsa slovenska javnost. Pokroviteljstvo nad to narodno prireditvijo sta prevzela vojni minister armijski general Milan Nedić in ban dr. Marko Natlačen.

V nedeljo 26. maja je bila na slovesen način vzidana spominska listina, katere se stava je bila poverjena upokojenemu šolskemu upravitelju Karlu Mavriču, ki je ob kritičnih dogodkih učiteljeval v Gornji Radgoni in spremjal ves čas dogodke, ki so se odigravali na meji. Spominska listina opisuje vse zgodovinske dogodke od onega casa pa doslej. Spomenik ima sledeči napis: »1918 žrtvam in borcem 1919.«

V naslednjem prinašamo popis borcev, med katerimi je tudi precej Primorcev, ki so padli na tem odseku naše severne meje.

V noči od 23. na 24. maja leta 1918 so padli v borbi za svobodo: Andrej Žab, korporal, star 20 let, doma iz Šrepnice pri Tolminu, po poklicu trgovski pomočnik, in Rudolf Ukoč, korporal, star 24 let, doma iz Hru-

šice pri Podgradu v Istri, po poklicu gozdarski uradnik.

Dne 29. maja l. 1918 popoldne so bili ustreljeni: Anton Šab, korporal, star 29 let, doma iz Šupelj pri Sežani; Marjan Fraj, star 37 let, doma iz Motovuna v Istri; Peter Hvala, star 25 let, doma iz Peči pri Tolminu in Liberat Velan, star 27 let, doma iz Pazina v Istri. Z njimi sta padla tudi dva Italijana: Giovanni Maniacco iz Gorice in Riccardo Wrech iz Tržiča.

Od 12. Majstrovih borcev, ki so padli v boju v Radkersburgu dne 4. februarja 1919 in so bili pokopani na pokopališču pri sv. Petru v Gor. Radgoni, so znana samo naslednja imena: Franc Ajdl, roj. 27. 1. 1890, četovodja; Jakob Jorman, roj. 5. 6. 1897, pešec; Friderik Govedič, roj. 30. 6. 1896, pešec; Ivan Vtič, roj. 24. 8. 1899, pešec, doma iz Stopicer pri Ptiju in Konrad Šaberl.

Pri bojih okrog Obrajne (Halbera) je padlo 6 Majstrovih borcev in sicer: Ivan Masten, star 20 let, doma iz Središča ob Dravi; Martin Presec (Pešec?), star 22 let, doma iz Hudine pri Ptiju; Jožef Haložan, star 23 let, doma iz Maribora (?); Martin Kojc, doma pri Sv. Lenartu v Slov. gor.; Janez Repolusk, doma pri Sv. Kungotu pri Mariboru in neznani vojak, star približno 20 let.

Te dni je naš rojak slikar Anton Gojmir Kos dokončal vrsto monumentalnih slik, ki predstavljajo najvažnejše in največje zgodovinske dogodke slovenskega ljudstva.

V srednji dvorani Jakopičevega paviljona je za kratek čas nameščenih vseh sedem slik, ki bodo kmalu obesene v prostorih banske palače. Razstavljene so v redu, ki ustreza raspoložljivemu prostoru na stenah paviljona. Na obeh stranskih stenah visitsa ogromni, nad 7 m dolgi in 2 m visoki kompoziciji. »Umetitev koroškega kneza na Gospodskem polju« in »Kmečki upor, bitka pri Krškem 5. februarja 1573«. Na čelnih strani dvorane nasproti vhodu je v sredini nameščena ozka slika »Majška deklaracija 1917«, poleg nje pa visita na desni in levu dve supraportni dekoracijski polnitvi. Na stenah poleg vhoda vidimo »Prilog Slovencev, šesto stoletje« in tretjo dekorativno sliko, ki pride nad vrata v banski palači.

Novo delo našega rojaka A. G. Kosu je bilo povsod deležno najboljših kritik. Prav tako je bil povdarjen tudi njih zgodovinski in narodni pomen. Treba je pripomniti, da dosedaj Slovenci nismo imeli takih zgodovinskih slik, ki bi predstavljale najvažnejše momente iz naše preteklosti. Razstava v Jakopičevem paviljonu je bila otvorjena z majhno slovesnostjo, pri kateri je predsednik Dru-

štva slovenskih likovnih umetnikov prof. Saša Šantel pozdravil navzoče predstavnike oblasti in se zahvalil umetniku. Za njim je govoril ban dr. M. Natlačen o pomenu slikarstva za Slovence in o pomenu teh zgodovinskih slik ter čestital A. G. Kosu za res uspelo delo.

OSEBNA VEST

Asistent interne klinike v Zagrebu dr. Karl Lušicki je bil imenovan za rednega profesorja za interno medicino na ljubljanski medicinski fakultet. Dr. Karl Lušicki je po rodu iz Gornjega Ležečega pri Divači. Našemu rojaku čestitamo!

HIMEN

V frančiškanski cerkvi v Ljubljani se je v soboto, dne 8. t. m. ob 7 uri zvečer poročil naš odični rojak dr. Draško Vilfan, zdravnik v Beogradu, z Jelo Severjevo, hčerko veletrgovca iz Ljubljane. Za priči sta bila ženinov brat dr. Joža Vilfan, odvetnik v Kranju in industrialec Čemažar iz Ljubljane. Poročnemu obredu je prisostvoval velik krog sorodnikov in zlasti ženinovih znancev iz sportnih krogov. Uglednemu paru naše iskrene čestitke! (***)

Tomaj. — Ko je delal v kamnolamu pri Avberju, je 35-letnega Franca Breščaka iz Tomaja težek železni aparat pritisnil ob tla, tako da je zadobil številne poškodbe. V bolnišnici bo moral ostati 4 tedne, ker so zdravniki ugotovili, da ima pretresene možgane.

Još češče slušamo ljude, kako se ljute na one, koji vjerno opisuju njihovo duševnu gnijiloču!.

Neprijateljstvo spram Zole ima takojec korijen u politici. »A ima ljudi posve nevinih, nu koji ne trpe ništa, še to se je zabilo amo od godine četrdeset i osme, pa nje i ne zanima, še to se zbiva v Parizu. Gle tih dobrijana! Ovdje Kumičić očito nišani na reakcionarno nastrojene krugove kod nas.

Ako li je pak riječ o moralnosti, onda je Zola daleko moralniji od Dumasa mladijeg. Gospodja s kamelijama prikazana je u idealiziranom svjetlu, pa tako djeluje privlačivo, dok je Zola iznio Nanu kao glupo in neobrazovano stvorenje, koje se ne uzdiže nad animalnim stupanjem. Zola žigoše prostituciju, dok je Dumas prikazuje uljepšanom.

Kumičić navodi, da zadatnik naših romanopisaca, da u prvom redu dobro poznavaju sredinu, o kojoj pišu. To znači, da treba poznavati osobine raznih društvenih staleža, kojih se predstavnici pojavljaju v romanu, a isto tako i mentalitet ljudi raznih krajeva. Istom onda, pošto je pisac autopsijom upoznao odredjeno društveno sredino u odredjenem kraju, dolazi na red književno stvaranje. To je jedini put, da se pisac otrese lažnog svijeta imaginacije.

Aktuelnost Kumičićevog razmatranja o zadači književnika najbolje potvrđuju ove njegove riječi: »U odaljenih i razmaknutih prostorih, odakle nije još nikada do nas dobro tračak svjetlosti, caruju mnogi pisci mediju svojimi utvorenimi, te uživaju tui tihe i nadzemne slasti, jer se u tom njihovom svemiru ne ... narodi, jer se ne dižu pobednikom slavoluci, jer se ne baca u pol noči na ulicu posteljina oglobljena radnika, jer tu ne smrdi iz mračnih dučančica pavtorena rakija.«

U »Vijencu« iste godine izšašen je odgovor na Kumičićev članak pod naslovom »Hoćemo li naturalizmu« iz pera P. (asari)ča, u kojem se ovaj žestoko obraza na Kumičićovo pisanje. Pisac smatra naturalizam opisovanjem rugoba, ce-

NAŠI POKOJNIKI

ANTONIJA GERMEK

Ljubljana. — V torem preteklega tedna je umrla znana tržaška delavka in vzgojiteljica Antonija Germek roj. Nadlišek, vdova po pok. tržaškem mestnem učitelju Antonu Germeku, zadnjemu predsedniku Zveze slovenskih učiteljskih društev v Italiji. Še ni dolgo tega, ko ji je umrla sestra dobro znana naša prvoroditeljica za ženske pravice partizljica Marica Bartolova.

Pokojnica je vodila prav do prvih povojnih let otroški vrtec CMD pri Sv. Ivanu v Trstu, kjer je rešila v težkih letih tisoče najnežnejših cvetov naše mladine.

V zadnjem času pred razpustom naših tržaških šol je bila nadzornica vseh slovenskih otroških vrtcev v mestu in okolici. Narodni vzgoji trž. dece je vzorno služila 22 let in se ob odstopu odpovedala vsaki pokojnini in odpravnini. Kot poznavalki otroške duše se je v teh letih rodil izpod njenega peresa marsikat literarni utriniek v rimi in prozi za naše mladinske liste (»Zvonček« in »Novi rod«), dnevni tisk (»Edinost«), a največ za javne nastope šolskih in društvenih odr.

Pokojnica je bila prav do zadnjih let amaterske slov. drame v Trstu marljiva članica Slovenskega dramatskega društva, organizatorka, igralka, režiserka in po potrebi tudi prevajalka. Njene požrtvovalne vneme seveda niso pogrešala tudi druga narodna društva, posebno CMD. — Pred 15 leti je vse minilo, ostalo je samo lep in grenak spomin. In pri vsem obilnem delu v poklicu in v javnosti je bila pokojna gospa najvzornejša soproga in najplemenitejša mati. — Ohranjen ji bo najsvetlejši spomin!

DARKO ŠVARA

V Kranju je nenadoma preminul v najlepši moški dobi, zadet od kapi, Švaro Darko, gostilničar, star komaj 40 let. Pokojnik je brat dr. Danila Švara, dirigenta opere v Ljubljani in naš rojak, rojen v Ricmanjih pri Trstu, odkoder se je moral kmalu po vojni izseliti radi svoje odločne narodne zavednosti. Zapušča dva nepreskrbljena otroka, mater, dva brata in sestro. Pokojniku naj bo lahka zemlja, žalujočim pa izražamo tem potom naše sožalje! (***)

UMRO BIVŠI KOTARSKI POGLAVAR

Opatija. — U Opatiji je umro Artur Schmidt Zabierow, ki je prije rata od 1900 do 1914 bio kotarski poglavlar u Opatiji-Voloskom. Za vrijeme rata bio je civilni guverner u Crnoj Gori, a nakon rata bio je pokrajinski namjesnik u Gornjoj Austriji dok se nije konačno vratio u Opatiju in tu se nastanio s obitelju.

FRANČIŠKA DEVETAK

Na viškem pokopališču v Ljubljani so v sredo dne 5. junija pokopali naš rojakinjo Frančiško Devetak, ki je doseglj 87. let. Naj počiva v miru, prizadeti družini naše sožalje! (***)

LUIZA HODNIK

V Ilirske Bistrici je 11. maja zjutraj umrla zadeta od kapi Hodnik Luiza, rojena Biralj, p. domače Hodnikovka. Svojčas je službovala v sosednjem Trnovem kot učiteljica in je bila daleč naokrog znana kot dobra gospodinja, prijazna, zlasti pa naklonjena revežem. Pogreb je bil 12. maja popoldne ob številni udeležbi Bistričanov in okoličanov. Ob odprttem grobu na pokopališču pri sv. Petru so ji bevcji ubrano zapeli »Vigred«. Za blago pokojnico žalujeta dva sinova, Boris in Kristian z družino, sestra gdč. Bibka in širok krog sorodnikov in znancev. Naj počiva v miru, blaga gospa, težko prizadeti družini naše iskreno sožalje! (***)

MARA LAPAJNE

Idrija, 8. junija 1940 (**) — Prošli teden je po dolgi in mučni zavrnati bolezni umrla v najljepših dekliških letih Mara Lapajnetova, hči Ferdinanda, ruvarja iz Novega Marofa. Tovarišice so ji priredile lep pogreb. Naj v miru počiva!

*

Gorica. — Prejšnji teden je pri Sv. Luciji ob Soči umrl najstarejši občan 97-letni starček Ivan Kragelj. Pokojnik je bil skromen posestnik in vzel denar mogoč. — Zadnje dni maja je v Podbrdu umrl Ivan Torkar star 83 let ki je več desetletij vodil tamkajšnji poštni urad. Pokojnik je v mladih letih mnogo pripomogel, da se je v njegovem okolici utrdila narodna zavest. — V Dornbergu sta v četrtek v isti hiši ležala na mrtvaškem odru kar dva mrlja: Ivan Cotic, grobokop in 19-letni Rafael Kavčič. Oba sta podlegla pljučnicu. V petek umrla je 12-letna Perina Baša, a v soboto je umrla po daljši bolezni vdova Amalija Berce-Budična. Prettek četrtek pa je umrla najstarejša žena v fari, 94 let Ana Cotic-ežetovna.

MANJINSKE SOLE V VOJVODINI

Donavska banovina v Novem Sadu je upravam ljudskih šol razposlala navodila, kjer se peča z vprašanjem, kje naj se odpro manjinske ljudske sole. V navodilih je rečeno, da mora v tistih krajih, kjer manjšina zahteva ljudsko šolo v svojem jeziku, biti določeno število prebivalstva, ki zahteva manjinsko solo. Vsak manjinski razred mora imeti 30 učencev. Mogče pa je izdati tako dovoljenje tudi, če je v kak razred vpihan le 25 učencev. Toda to dovoljenje daje le prosvetno ministrstvo. Ko starci vpisujejo svoje otroke v sole, morajo šolskemu upravitelju izrecno povedati, da žele svojega otroka dati v manjinski razred.

Gorica. Na vrhu sv. Mihaela, kjer so se za časa svetovne vojne vršile najhujše bitke, so pred dnevi postavili velik drog, kjer bo visela trikolora. Odkritje droga se je izvršilo s posebno sčaganostjo pri kateri so sodelovale fašistične mladinske organizacije.

štiti; oni nas čuvaju, da se ne uzobijemo i da ne precijenimo ovaj naš kratkotrajni život.

Galac priznaje Zoli velik talent, ali povlači odatle negativne zaključke, ker je previše obuzet konvencionalnim predrasudama. On doduše sam veli: »Čemu da se pisac čuva opisivanja nepristojnih stvari, kad je samo društvo često i prečesto u sebi nepristojno?« No na drugem mestu svedeno zamjera Zoli, što prikazuje razgovore u finim pariškim salonicama još gorima nego li one za kulisama kazališta, dakle smatra ove salone a priori nekim uvrišenim mestima. Galac potanko raščlanjava sadržaj »Nani« i iznosi prigovor da u njoj nema ni »jedan cigli pariški gradjanin, koji ne bi do moza pokvaren bio«. Dovoljno je medijutim spomenuti braču Georgesu i Philippeu, da se pokaže s koliko je malo pomnje Galac pročitao roman.

Galac je velik dio članka posvetio Zolinoj kritici, koju nazivlje »pukom salom i igračkom... a njegovi nazori ne izazivajo van smijeh i veselost«. Na koncu zauzimljeno superioran stav spram Zole i završava provincialno nečedno... »stoga sam i o kritici nekoliko svojih misli izrekao. Što sam to učinio usporedno sa onom kritikom, koju Zola onako frivolno piše o svojim suvremenicima, to je puki slučaj.«

Kumičić je dakle prvi kod nas ustao protiv shvaćanja, da književnost mora biti odgojna i rodoljubna prema ustaljenim šabloni. On smatra, da književnost može ovu funkciju vršiti tek onda, ako postane odraz živote stvarnosti, jer samo tako može postati uverljivo ono, što se piše. U nekoliko delov na kipušavo posvetio Zolinoj kritici, koju nazivlje »pukom salom i igračkom... a njegovi nazori ne izazivaju van smijeh i veselost«. Na koncu zauzimljeno superioran stav spram Zole i završava provincialno nečedno... »stoga sam i o kritici nekoliko svojih misli izrekao. Što sam to učinio usporedno sa onom kritikom, koju Zola onako frivolno piše o svojim suvremenicima, to je puki slučaj.«

Kumičić je tako postati uverljivo ono, što se piše. U nekoliko delov na kipušavo posvetio Zolinoj kritici, koju nazivlje »pukom salom i igračkom... a njegovi nazori ne izazivaju van smijeh i veselost«. Na koncu zauzimljeno superioran stav spram Zole i završava provincialno nečedno... »stoga sam i o kritici nekoliko svojih misli izrekao. Što sam to učinio usporedno sa onom kritikom, koju Zola onako frivolno piše o svojim suvremenicima, to je puki slučaj.«

(»Obzor«)

B. Ivakić.